

Qasdidat al-Burdah – en presentation av imam al-Busiri's Mantelhymn

av Barbro Muhammad-Klingmann [version 10 (2006-05-10)]

Bakgrund

Su`ad är fjärran och mitt hjärta är förtvivlat

Den klassiska arabiska diktformen *qasida* har sina rötter i tiden före islam och anses ha nått höjden av sin mognad vid tiden för Koranens uppenbarelse. Den arabiska dikttraditionen var en muntlig tradition. Dikter deklamerades och memorerades och fördes vidare med handelskaravanerna, långt innan skriftspråket kom i bruk. Särskilt kända är en samling av sju oden som blivit kända som *al-Mu`allaqat*, vilket betyder just de ”traderade” odena¹. En av dessa oden är

var Zuhayr ibn Abi Salma. Hans son Ka`b, också han en framstående skald, var en hätsk motståndare till islam som skrev hånfulla dikter om Profeten Muhammad (fred och välsignelser vare med honom). Sedan Quraysh besegrats och muslimerna intagit staden Mekka, flydde Ka`b till de kringliggande bergen, men insåg att enda utvägen för honom var att återvända och söka förlåtelse genom Allah's Sändebud (fred och välsignelser vare med honom). Han sökte upp honom i moskén i Medina, utan att röja sitt namn, och sade: "Allah's Sändebud! Om Ka`b ibn Zuhayr kom till dig som muslim full av ånger och bad dig bevilja honom nåd, skulle du då ta emot honom?" Allah's Sändebud svarade jakande, och han gav sig då till känna och läste han upp en hyllningsdikt som han författat för detta tillfälle, en *qasidah* som blivit känd vid sina inledande ord *Banat Su`ad*:

*Su`ad är fjärran och mitt hjärta är förtvivlat,
jag är förslavad, jag kan ej köpas fri.²*

Så inleds den klassiska *qasidan*, med en s.k. *nasib* eller *ghazal* (kärlekssång) där diktaren, strövande genom öknen i sökandet efter spår av den åtrådda, saknade, besjunger sin kärlek och längtan. Först efter att på detta sätt – i klädnad av kärlekssång till en kvinna – ha gett uttryck för djupet av sin ånger och uppriktigheten i sin lojalitet, framför han sitt egentliga ärende: att genom lovord till Allah's Sändebud (fred och välsignelser vare med honom) söka vinna förlåtelse:

*Sändebudet är ett ljus, ja, en källa av ljus
en kostbar indisk klinga, ett av Guds dragna svärd
bland Qurayshiters följe.
När de valde islam i Mekkas dal ropte man:*

¹ En vittspirdd uppfattning är att *al-Mu`allaqat* betyder de ”upphängda”, så benämnda för att de skulle ha skrivits på ett svart tyg och hängts över Ka`ba i Mekka, till ära och upphöjelse för sina upphovsmän. Denna uppfattning går tillbaka till al-Asfahani, en arabist som verkade i Andalusien under senmedeltiden. Språkforskare hävdar däremot att *al-Mu`allaqat* tvärtom syftar på den muntliga traditionen, och att ordet *mu`allaqah* här betyder ”de som har stöd i traditionen”. (se [Ref])

² Versraden är översatt av Christopher Toll [1]. Hela episoden är hämtad ur Ibn Ishaq's sira, återberättad i [2]. Hela *Banat Su`ad* återfinns i [3].

"Försvinn!" och de drog bort³
Inte som veklingar eller de som flyr,
svajande på sina riddjur, illa rustade;
nej, som hjältar, med stolt och ädel hållning,
ljusgestalter i brynjor flätade på Davids sätt.⁴

Allah's Sändebud tog emot hans hyllning, förlät honom och gav honom som hedersbevis sin randiga yemenitiska yllemantel, *al-burdah*. Manteln köptes senare från Ka`b's släkt av kalifen Mu`awiyah och förvarades i Bagdad. Det sägs att den siste abbasidkalifen ska ha burit den när han red ut för att möta mongolfursten Hulagu.⁵

Imam al-Busiri

Tror den förälskade att hans kärlek kan döljas?

Ka`b's Mantel-*qasidah* till hyllning av Profeten Muhammad (fred och välsignelser vare med honom) utgör bakgrunden till en annan *qasidah* som kom till 600 år senare – *Qasidat al-Burdah* av imam Sharaf ud-Din al-Busiri. Hans fullständiga namn är sheikh Imam Sharaf al-Dîn Abu `Abdallah Muhammad b. Sa`id al-Sanhaji al-Dalasi al-Busiri, må Allah den Upphöjde visa honom barmhärtighet. Han föddes i Egypten år 608 H (1212 e.Kr) och gick bort någon gång mellan år 694-696 H (1294-1296 e.Kr). Hans grav är belägen i ett mausoleum i Alexandrias gamla stadsdel, nära den moské under vilken imam al-Mursi (d. 686/1287) vilar⁶.

Imam al-Busiri var elev till Imam Abul`Abbas al-Mursi, som i sin tur var elev till och företrädare (*khalifa*) för sufimästaren Imam AbulHasan ash-Shadhili, må Allah vara nöjd med dem alla. Man vet inte så mycket mer om hans levnad än att han vistades längre perioder i Jerusalem, Mekka och Medina, där *Qasidat al-Burdah* kom till. Han var känd som kalligraf och Koranrecitator, och han innehade olika ämbeten inom det mamlukiska väldet. Mantelhymnen skrev han under det att han drabbats av en förlamning, i avsikt att genom lovord till Allah's Sändebud söka förlåtelse och bot:

*Jag tjänar honom med lovord, varigenom jag söker tillgift
för en livstids synder i lovdikt och tjänst (åt andra)*

säger han i det nionde avsnittet av *Qasidat al-Burdah*. Men med Mantelhymnen sökte han varken ära, berömmelse eller furstars gunst:

Jag söker inte de världens blomster som skördats

³ Raderna syftar på muslimernas *hijrah*, dvs. utvandringen från Mekka till Medina, vars cirkel slutits genom muslimernas segerrika återgång till Mekka.

⁴ Översatt till svenska av Ann-Catrin Nilsson [2]

⁵ Efter mongolernas invasion 1258 fördes manteln till Istanbul, där den sedan dess bevarats i *Topkapi*-palatset i Istanbul. kalifatets upplösning 1924 var rummet där den förvarades välbesökt och Koranen reciterades där dag och natt. [8]

⁶ Imam Busiris mausoleum i Alexandria är den plats där han idag besöks. Men enligt en del arabiska källor befinner sig hans grav inte i Alexandria utan nära imam al-Shafi `is mausoleum i Kairo.

av Zuhayr's händer för hans eloge till Harim⁷.

Han läste upp den i ensamhet – den var inte avsedd för andra människors öron, utan uteslutande ägnad Allah's Sändebud, fred och välsignelser vare med honom.

Så en natt visade sig Profeten Muhammad för honom och lade sin mantel (*burdah*) över honom, varefter han reste sig helbrägdagjord. Enligt en berättelse möttes han morgonen därpå av en man som bad honom läsa upp sin *qasidah*.

"Vilken *qasidah*?", frågade imamen. "Jag har skrivit många välkända *qasidor*."

"Jag menar den som slutar på bokstaven *mim*", svarade mannen.

Imamen blev förvånad. "Jag har inte berättat för någon om den. Hur har du fått höra om den?"

Mannen berättade att han i en dröm fått reda på allt som hänt imam al-Busiri, och på så sätt kom *Qasidat al-Burdah* till eftervärldens kännedom.

Qasidat al-Burdah

Muhammad, mästare över två världar

Qasidat al-Burdah är den mest kända av Imam al-Busiri's *qasidor* – ja man kan nog utan överdrift påstå att den är den mest kända arabiska dikt som skrivits någonsin. Den är spridd i hela den muslimska världen och har översatts till en mängd olika språk. Dess verser smyckar väggarna i moskéer och andra offentliga byggnader. Barn lär sig att sjunga den som små och vuxna reciterar den vid *dhikr*-möten eller i samband med religiösa festligheter. Om den läses med uppriktighet och *adab* tjänar den till bot mot sjukdomar och till andligt framsteg. Och vare sig den framförs som litterärt verk eller som andlig sång rör den sina åhörare till förundran och tårar och frammanar mötet med "den bästa av Allah's skapade varelser" – *khairu khalqi Allahi kullihimi* – fred och välsignelser vare med honom.

Dess fullständiga titel är "Strålände stjärnor till hyllning av mänsklighetens främste"⁸. Den består av 160 tudelade versrader som alla slutar på bokstaven *mim* (därför kallas den ibland även för "*Al-Mimiyya*"). Dess språk är, trots sin sparsamhet i ord, överflödande i retoriska finesser, som kom att bli stilbildande för många senare generationer. Den är fylld med anspelningar på Koranen och Profeten Muhammads sunna (fred och välsignelser vare med honom), och för den som förmår tränga in dess finare nyanser är den en andlig vägvisare.

Burdan inleds i klassisk stil med *nasib*: Diktaren besjunger minnet av övergivna platser där den älskade en gång slagit läger och lämnat spår och minnesmärken, och skildrar den älskandes gråt under sömlösa nätter då föremålet för hans kärlek visar sig för hans inre syn. I en tänkt dialog låter han sig tilltalas av någon som ser hans bedrövade tillstånd:

Måhända minnet av dem som lägrat vid Dhu Salam⁹

⁷ Harim var en av Quraysh's stormän som Zuhayr tjänade med sin diktning

⁸ *Al-Kawakib al-durriyya fi madh khayr al-bariyya*

⁹ Genom att nämna Dhu Salam – en plats som ligger mellan Mekka och Medina – och andra ställen i området kring Medina, leder imam al-Busiri tankarna till föremålet för sin kärlek utan att direkt uttala hans namn.

Får tårefloder från dina ögon att blandas med blod.

*Eller är det vinden som blåser upp ifrån Kazhimah
Eller en blixst som far genom mörkret vid Idam?*

*Hur är det fatt med dina ögon? De flödar över fast du ber dem sluta
Och vad har hänt med ditt hjärta? Det flyr i hänryckning fast du ber det
komma till sans*

*Tror den förälskade att hans kärlek kan döljas
Medan han gjuter (tårar av längtan) och glöder (av kärlekseld)?*

*Vad om ej åtrå får dig att gråta över ruinerna
Och gör dig sömnlös vid minnet av cypressen och de kända platserna.*

*Hur kan du neka din kärlek sedan du överbevisats
Av två trovärdiga vittnen – svaghet och gråt?*

*Din trånad har etsat två fåror i dina kinder:
(Din bleka hys) gula blomma mot (ditt blods) röda ros.*

Och den tilltalade svarar:

*Ja, synen av den jag älskar håller mig vaken om natten
och kärleken har förvandlat glädje till kval*

*O du som förebrår mig min rena kärlek¹⁰,
jag ber dig ursäkta mig – vore du rättvis skulle du inte klandra.*

Enligt den klassiska *qasida*-formen följer därpå *rihal*, dvs. en beskrivning de vedermödor som ryttare och riddjur genomgår under färden genom öknen. Imam al-Busiri har utformat detta tema som tygländet av människans *jag* och dess själviska begär under färden genom livet:

*Vem kan hejda mitt skenand (jag) från dess irrande färd
som man med tyglarna hejdar skenandet hos en häst?*

...

*(Ditt) jag är som barnet – får det hållas växer det upp
med smak för di, men om det avvänjs lär det sig avstå.*

*Motstå dess böjelser, låt det inte ta överhanden
Där lusten styr bringar den på fall och till skam.*

Vakta (ditt jag) då det betar på verksamhetens ängar¹¹

¹⁰ *al-hawa al-`udhriyy* – uttrycket hänför sig till en arabisk stam, Banu `Udhra, vars män var lika kända för sin passionerade kärlek som kvinnorna för sin sedesamhet. Banu `Udhra frambragte många stora skalders, bland dem Jamil, vars hela liv och dikt kretsade kring kärleken till Buthaina. Denna diktgenre, som tidsmässigt ligger i brytnig mellan Islam och Jahiliyyah, ger uttryck för ouppfylld längtan och kärlek som överförs till det själsliga planet.

Det finner nöje i grönt gräs, men låt det inte få ströva fritt

och han anklagar sig själv för att ha brustit i handling och försummat förbereda sig för resan till nästa liv:

*Jag ber Allah om förlåtelse för ord utan gärningar
som om jag tillskrivit den ofruktsamme ättlingar*

*Jag bjuder dig handla väl, fast jag ej följt (min egen) maning
Själv står jag ej fast – vad värde har då mitt ord "Stå fast!" till dig?*

*Jag har ej förrän jag dör gjort förberedelser för färden
med bön och fasta utöver de föreskrivna.*

Efter att så ha uppehållit sig vid den syndiga människans ovärdighet, glider han över i en beskrivning av de ädla egenskaper som utmärker den fulländade (fred och välsignelser vare med honom), som hans hyllning är ägnad:

*Jag har svikit hans föredöme - han som lyst upp (nattens) mörker (med bön)
tills det hans fötter värkte av svullnad¹²*

*Han band mot hungern (ett band kring) magen
och fäste en sten mot sin kostbara hy*

*När höga berg klädde sig i guld för att fresta honom
såg han med högburet (huvud) (ned) på dem*

*Hans måttfullhet var i nöd beprövad,
nej, nöd kan inte rå på den högsinnade.*

*Hur skulle nöd kunna fästa honom vid världen
när världen - vore det ej för honom - ej skulle bringats till existens¹³*

Så närmar han sig på håll, respektfullt, tills han äntligen nämner honom (fred och välsignelser vare med honom) vid namn och bryter ut i jublande lovsång:

*Muhammad, mästare över två världar¹⁴, över två folkslag¹⁵,
över två nationer – araber och alla andra folk*

...

*Han är fulländad i (inre) väsen och yttre skepnad
Och sedan utvald och högt uppburen¹⁶ av Den som skapat allt levande*

¹¹ Denna liknelse associerar till en känd hadith, där människan uppmanas att - likt de betande djuren - hålla sig på avstånd från förbjudna betesmarker. (hadithen återfinns bl.a. i Imam An.Nawawi's berömda 40 hadither)

¹² I denna och de två följande verserna anspelas på episoder från Profeten Muhammads liv (fred och välsignelser vare med honom), som återfinns i välkända *hadith*.

¹³ Betydelsen av dessa ord framgår tydligt ur Koranen: Allah den Upphöjde skapade världen för att människan ska lära känna och tjäna Honom, genom det Budskap Han sänt med Sina Förkunnare – främst bland dem Profeten Muhammad, fred och välsignelser vare med honom. Honom förutan fullföljs inte skapelsens mening.

¹⁴ detta livet och det kommande

¹⁵ *jinn* och människor

¹⁶ Imam al-Busiri använder här ordet *habib* - ordagrant: den mest älskade

*Av ädla egenskaper finns ej hans like
En odelbar juvel är hans nobla väsen*

*Avhåll dig från vad de kristna hävdar om sin Förkunnare¹⁷,
Döm sedan själv och tillgrip (förutom detta) de högsta lovord du kan*

*Och tillskriv hans personlighet de mest förnäma egenskaper
Och tillmät hans höga rang så högt majestät du vill.*

*Ty Allah's Sändebuds företräden har inga gränser
Som någon talare kan uttrycka med sin mun.*

Slutord

Allah's högst älskade – hans medling är vårt hopp

Det genomgående temat, ja själva avsikten med *Qasidat al-Burda* är *tawassul*: att söka Allah's bevågenhet genom att hylla den som står högst i Hans gunst (fred och välsignelser vare med honom) och hoppas att Han på grund därav ska göra Domen lätt – liksom man söker en furstes välvilja genom komplimanger till hans gunstlingar, och hoppas att de skulle lägga in ett gott ord inför sin herre.

*Han är den som står högst i gunst (hos Allah)¹⁸
– (vi) hoppas på hans förbön
(den Dag) då skräck och fasa slår oss*

säger imam al-Busiri i *qasidans* tredje avsnitt, som utgör dess hjärta. Därefter följer en rad olika teman: förebudet för Förkunnarens (fred och välsignelser vare med honom) ankomst, hans högborenhet, hans mod och överlägsenhet i strid, och de underverk som förknippas med honom – främst bland dessa Koranen, Allah's talade Ord. Mot slutet återkommer han till sitt centrala tema: kärleken till Allah's Utvalde (fred och välsignelser vare med honom), till vilken han sätter större hopp än till sin egen gärning. Han hoppas att Sändebudet på den Yttersta Dagen ska ta honom vid handen så att han inte tappar fotfästet vid korsandet av *Sirat*¹⁹:

*Om han vid Uppståndelsen ej välvilligt leder
mig vid sin hand - ve då min snubblande fot!*

och han hoppas att han (liksom Ka'b ibn Zuhayr) ska undgå Allah's vedergällning och möta Hans barmhärtighet:

*O ädlaste av Sändebud²⁰, vem kan jag söka skydd hos
utom hos dig på det omfattande tumultets Dag²¹*

¹⁷ dvs. avhåll dig från att tillskriva honom gudomlighet, som det kristna gjort med sin Profet `Isa (Jesus), fred vare med honom

¹⁸ *al-habib* (se fotnot ovan)

¹⁹ *Sirat* är en bro som spänts över helvetet, som alla måste ta sig över på Domedagen

²⁰ enligt [4]; enligt [5], [6] och [7] är lydelsen: *Du ädlaste av människor*

²¹ Enligt en välkänd och tillförlitlig *hadith* kommer människorna på Domedagens att söka efter sina Profeter för att be dem medla inför Allah, men Profeterna kommer alla att hänvisa dem vidare, tills de

²⁴ avslutande *du`a* adapterad efter [6]

Referenser

- [1] Christopher Toll: "Den arabiska litteraturen" (Altantis 2002)
- [2] Martins Lings : "Muhammad - his life based on the earliest sources" (Islamic Texts Society)], övers. till svenska av Ann-Catrin Nilsson (under utgivning)
- [3] *Diwan Ka'b ibn Zuhair*, med kommentar av Imam Abu Sa'id al-Hasan al-Husayn al-Sukkari (212-275 H/827-888 e.Kr) (utgiven av *Maktabatul 'Arabiyyah*, Cairo).
- [4] Muhammad 'Ali ibn Muhammad 'Allan as-Sadiqiyy al-Makkiyy (d. 1057 H/1647 e.Kr): *Al-Dhakhr wal-'Addah fi sharh al-Burdah* (utgiven av *Dar al-kutub al-'ilmiyyah*, Beirut, 2001)
- [5] Muhammad Yahya al-Hulw: *Al-Burdah sharhan wa i'raban wa balaghan* (utgiven av *Matba'a 'Ikrama*, Damaskus 1999)
- [6] Qasidah Burdah (The poem of the scarf) – översättning och kommentar av Khandah-e-Sheikh Zakariyya (Zam-Zam Publishers, Karachi 1995)
- [7] The Burda of Al-Busiri (The Poem of the Cloak) – översättning från arabiskan av Hamzah Yussuf, textrevision av Sheikh Muhammad al-Ya'qubi (Sandala Ltd 2002)
- [8] Web-information från turkiska ambassaden
<http://www.turkishembassy.org/traveltourism/sacredrelics.htm>

Översättningen av *Qasdidat al-Burdah* i denna artikel utgår från den textversion och de kommentarer som återfinns i Ref. [4]

Upplagsag i en handskrift av *Qasîdat al-Burdat* i maghribi stil, uppbewarad i "Escuela de Estudios Arabes" (CSIC) i Granada, Spanien (<http://www.csic.es/cbic/eara/manuscr>)